

DOI 10.7251/NSK1801153Z
УДК 78.087.68''1878/1918''(497.6)
Оригинални научни рад

др Мирадет Зулић¹
Музичка академија Универзитета у Источном Сарајеву
мр Сандра Ивановић
Музичка академија Универзитета у Источном Сарајеву

РЕПЕРТОАР СРПСКИХ ПЈЕВАЧКИХ ДРУШТАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ПЕРИОДУ АУСТРО-УГАРСКЕ УПРАВЕ

Апстракт: Најзначајнију дјелатност у музичком животу Босне и Херцеговине у периоду Аустро-Угарске управе имала су пјевачка друштва, а међу најактивнијим била су српска пјевачка друштва. Циљ рада је расвјетљавање квантитета и квалитета репертоара српских пјевачких друштава у Босни и Херцеговини у периоду Аустро-Угарске управе, док су се задаци односили на прикупљање података, систематизацију, компарацију, анализу, синтезу. Уобичајено је било да су у друштвима прво оснивани мушки хорови а касније и мјешовити хорови. На репертоару пјевачких друштава у почетку су биле заступљене нешто једноставније пјесме и композиције, док се временом репертоар проширивао захтјевнијим композицијама српских композитора али и чешких аутора који су већ боравили у Србији и Босни и Херцеговини. Друштва су углавном наступала на светосавским бесједама, литургијама, концертима, забавама, па су и репертоари били осмишљени зависно од прилике и врсте наступа. Из приказа са гостовања и концерата које је најчешће објављивао сарајевски часопис „Босанска Вила”, стекао се утисак да су ови хорови, поред тога што су дјеловали на аматерској основи, постизали високи квалитет те музицирали спонтано и искрено. На тај начин су непосредно и ефикасно учествовали у процесу музичког образовања грађанства.

Кључне ријечи: српска пјевачка друштва, Босна и Херцеговина, репертоар, Аустро-Угарска.

Увод

Развој музичког живота у Босни и Херцеговини у 19. вијеку, у поређењу са Србијом и Хрватском у истом периоду, каснио је неколико деценија. Доласком Аустро-Угарске управе на ове просторе, дошло је до првих значајнијих контаката са западноевропском музичком традицијом. Најзначајнију дјелатност у Босни и Херцеговини имала су пјевачка друштва. Међу најактивнијим била су српска пјевачка друштва: Доњо-тузланско српско црквено пјевачко друштво у Тузли

---

¹ m.zulic@bih.net.ba

(основано 1886), „Слога” у Сарајеву (1888), „Гусле” у Мостару (1888), „Соко” у Требињу (1889), „Вила” у Приједору (1892), „Јединство” у Бањој Луци (1893), „Вијенац” у Брчком (1896), „Србадија” у Бијељини (1899) и многа друга друштва. Код навођења података о годинама оснивања друштава, у литератури је могуће наићи и на незнатне различите податке. Један од разлога је у томе што оснивања друштава и одобрења правила нису била у истој години, а други разлог је што су и прије званичних оснивања пјевачких друштава, на светосавским бесједама одржаваним у многим градовима наступале скупине пјевача. С обзиром да тема овог рада обухвата период до 1914. године, из практичних разлога подаци у раду су обрађени до 1900. године и период од 1900. до 1914. године.

Репертоар српских пјевачких друштава до 1900. године.

Српска пјевачка друштва у Босни и Херцеговини оснивала су се слично друштвима која су дјеловала и у Србији током 19. вијека. Приликом оснивања друштава у БиХ, односно у почетном периоду њиховог рада, дјеловали су мушки хорови. Друштва су, углавном, наступала на светосавским бесједама, литургијама, концертима, забавама. Одређене прилике и врсте наступа утицале су и на сам репертоар. Најбројнији наступи су били на светосавским бесједама. Забиљежено је да је у Тузли,² још 1879. године, на светосавским бесједама наступала мушка скупина пјевача. Према подацима које је доносио часопис „Босанска вила”, мушки хорови су наступали на бесједама у Бањој Луци, Сарајеву, Мостару, Бијељини, Брчком, као и у многим другим градовима и прије оснивања друштава у тим мјестима.

Програм светосавских бесједа у овом периоду био је идентичан, са сљедећим редосљедом:

– поздравни говор, послије којег се обавезно изводила композиција *Ускликнимо* Т. Остојића, написана за мушки хор, док се композиција сличног назива *Ускликнимо с љубављу* Корнелија Станковића изводила нешто рјеђе;

– послије уводног дијела, наизмјенично су се изводиле тачке декламавања и пјесама, а по могућности је наступао и гуслар;

– у другом дијелу програма изводиле су се разне игре.

У програмима са бесједа или у најавама бесједа у „Босанској вили”, најчешће се наводи само *Ускликнимо*.

Тежина композиција зависила је и од извођачких могућности појединих друштава. Често су се изводиле лакше композиције или народне пјесме које су за хор приредили познати композитори. Композитори и композиције које су најчешће били заступљени приликом одржавања светосавских бесједа су: Даворин Јенко, *Хај!*, *Што ћутиш*, *Оштре су наше сабље*, *Онамо, онамо*, *Хајд на војну*, *Богови силни*; Хорејшек, *Српске народне пјесме*; Јовановић, *Корачница*, *Срећан пастир*; Маринковић, *Хеј трубачу* (мушки хор), *Воскликнем* (мјешовити хор);

² За данашњу Тузлу се у овом периоду користио назив Доња Тузла, док је Горња Тузла, која постоји и данас, по броју становника била доста мања.

Славјански, *Славенска полка, Еј ухнем*; Хавлас, *Српска даворија*; Р. Замрзла *Вијенац чешко народних пјесамa*. Мање заступљене су биле композиције написане за мушки хор: Штуњц *Побратимство*; Топаловић *У бој* и Јорговић *Ао, небо*.

У почетном периоду на репертоару друштава налазиле су се претежно једноставније пјесме, док се временом репертоар проширивао захтјевнијим композицијама. Свој први наступ тузланско друштво имало је непосредно послје оснивања друштва, 1886. године. У програму који је уприличен за отварање пруге Добој – Симин Хан³, 29. априла 1886. године, хор је извео двије пјесме. Подаци о првом концерту Доњо-тузланског српског црквеног пјевачког друштва, одржаног 20. јула 1886. године, налазе се у Архиву Тузланског кантона, те се овај догађај може окарактерисати као први концерт одржан у сјевероисточној Босни у овом периоду. За разлику од првих концерата одржаних у Бањој Луци и Сарајеву, на којима су наступили страни музичари, програм концерта у Тузли извело је домаће становништво. На концерту је изведен сљедећи програм:⁴

*Зајц, У бој*⁵
Штос, Мајци на гробу
Хруза, Кад се сјетим
Хруза, Тајна љубав (солиста – Јован Ђукић)
Јенко, Нек душман види
Хорејшек, Тија ноћи
Рихаријев, Вечерња
Хавлас, Коло
Јовановић Змај, Ко је лола.

Осим композиција познатих аутора изведених на овом концерту, вриједно је истаћи и двије композиције Драгутина Хрузе,⁶ који је био први хоровађа Доњо-тузланског српског црквеног пјевачког друштва. Наведене композиције су, вјероватно, и међу првим ауторским композицијама компонованим за пјевачка друштва у овом периоду. Када су се у друштва почеле учлањивати и жене формирану су мјешовити хорови, а формирањем мјешовитих хорова репертоар друштава се знатно обогаћивао са захтјевнијим композицијама. Већ 6. августа

³ Симин Хан је у том периоду било мјесто а данас је као насеље саставни дио Тузле. Пуштање у саобраћај ове железничке пруге одиграло је важну улогу у развоју привреде овог краја.

⁴ Презимена композитора и називи композиција у раду су неведени према архивској грађи, споменицама, програмима и позивницама.

⁵ Композиција *У бој* (Беч, 1866.) је прва композиција за хор коју је је Зајц компоновао на хрватски текст. Петтан, Х. (1971). *Иван Зајц*. Загреб: Просвјетни Сабор Хрватске. стр. 20. У том периоду композиција *У бој* је била веома популарна, а композитор ју је уврстио у своју оперу *Иван Шубић Зрињски*.

⁶ Драгутин Хруза је био хоровађа тузланског друштва само једну годину. Осим наведених композиција, за хор је компоновао трогласну композицију *Вино пије Дојчин Петар*, док је за тамбурашки ансамбл компоновао композицију *На саонику – полка*.

1887. године тузланско друштво је у цркви извело *Литургију* Корнелија Станковића. Поред Станковићеве *Литургије*, хор је касније изводио и *Литургију* Мите Топаловића која је, такође, написана за мјешовити хор.

И сарајевска „Слога” је од оснивања била активна, а један од значајнијих наступа имала је 1892. године. У том периоду, друштву је од надлежних власти стигла понуда да приликом доласка аустријских жељезничких чиновника из Беча, хор друштва учествује у програму. На дочеку, 31. маја, изведена је композиција *Само слога србина спасава*, а на концерту на Илици, 2. јуна, *Српске народне песме босанске* (Пачу) и *Друга руковет* која садржи српске народне пјесме (Мокрањац). Послије наступа на дочеку, повјереник владе за Сарајево Беркс је позвао секретара и ликовођу⁷ Травња, те им саопштио да нису требали изводити композицију *Само слога србина спасава*. Том приликом је издао наредбу да се у посљедњој пјесми *Друге руковети*, 'у Будим граду' – пјева 'у Коњиц граду'.⁸

Према анализи дјелатности српских пјевачких друштава, стиче се утисак да су друштва из године у годину константно напредовала. "Слога" је у 1894. години имала тридесет нових чланова и хор је већ увјежбавао захтјевније композиције, најчешће Мокрањаца. У истој години, тузланско друштво је остварило сарадњу са лименом глазбом,⁹ те су на заједничком наступу, 19. јуна 1894. године, извели драмски комад с пјевањем *Зидање Раванице* Атанасија Николића.¹⁰ Иначе, овај жанр је био веома популаран у Србији током 19. вијека. Сарадња са лименом глазбом је остварена јер је Фердинанд Грудак, тадашњи хоровађа друштва, био капелник лимене глазбе.¹¹

Оснивањем српских пјевачких друштава у наредним годинама, остварена је сарадња друштава. Међусобно је размјењиван нотни материјал који је најчешће набављан од друштава из Србије. Осим тога, друштва су организовала дружења и заједничке наступе. У споменици „Слоге”¹² забиљежен је заједнички наступ

⁷ У овом периоду се у споменицама и правилима друштава за хоровађу користио назив ликовођа са описом обавеза које је имао. Примјер из Брчког: "Ликовођа, кога на приједлог постави главна скупштина, обвезан је по учињеном уговору да судјелујуће чланове вјежба у ноталном црквеном пјенију, свјетском пјевању и свирању; да пјесме спрема за бесједу (...)". Правила Српског-православног црквеног пјевачког друштва "Вијенац" у Брчком. (1897). стр. 9.

⁸ Споменица СПД-а "Слога" 1888–1928 (1928). Сарајево: стр. 14, 15.

⁹ Лимена глазба је назив који се користио за оркестре лимених дувачких инструмената.

¹⁰ *Зидање Раванице* је на сцену први пут постављено 1861. године. Музику је првобитно компоновао Јосиф Шлезингер да би 1869. аранжман урадио Даворин Јенко. Пејовић, Р. (2001). *Српска музика 19. века*. Београд: Факултет музичке уметности. стр. 127, 137.

¹¹ О комадима с пјевањем у Србији током 19. вијека може се сазнати више у књизи Татјане Марковић (2005) *Трансфигурације српског романтизма – музика у контексту студија културе*. Београд: Универзитет музичке уметности. стр. 113–128.

¹² Споменица Педесет година Српског пјевачког друштва Гусле у Мостару 1888–1938 (1938). Мостар: стр.53.

хорова „Слоге” и мостарског друштва „Гусле”. На концерту одржаном 12. маја 1896. године изведене су сљедеће композиције:

- Штуњц, *Побратимство* („Гусле” – мушки хор)
 А. Јорговић, *Ао небо* („Слога” – мушки хор)
 Б. М. Топаловић, *У бој* („Гусле” – мушки хор)
 Зајц, *Гдје си душо* (соло Коста Травањ уз пратњу војничке музике)
 Р. Замрзла, *Вијенац чешко народних пјесама* („Гусле” – мушки хор)
 Ј. Пачу, *Бранково коло* (мушки хорови оба друштва уз пратњу војне музике)
 Д. Јенко, *Хајд на војну* („Слога” – мушки хор)

Један од често извођених аутора је Јован Пачу о којем је *Босанска вила* из 1887.¹³ године извјештавала „Др Јован Пачу, композитор Бранкова кола и многих других српских пјесама, које се посвуда у нашим крајевима радо пјевају, долази почетком идућег мјесеца у Сарајево, и ту ће се стално настанити као лекар.” Његове често извођене композиције су *Бранково коло* (за мушки хор), *Српска молитва*, *Коло на наших сељана* (за мјешовити хор).¹⁴

Као композитор, веома активан на овим просторима био је Роберт Толингер.¹⁵ Композиција *У ноћи* написана је четворогласно, док је *Дижимо школе* написана за четворогласни мушки и двогласни дјечији хор. Композиција је уз ауторову клавирску пратњу изведена на бесједи у Тузли 1887. године.¹⁶ Осим композиција за хор, Толингер је писао и композиције које су у том периоду представљале занимљиве комбинације инструмената, као што је *Зачинка за клавир*, хармониум и виолину. Композиција је изведена на бесједи у Тузли 1888. године.¹⁷ Ансамбл су чинили Ана Бек, Емил Мужа¹⁸ и хоровађа Карел Матејка. Од хрватских композитора, најзаступљенији је био Иван Зајц са композицијама *У бој* и *Гдје си душо* за мјешовити хор и дует *Далмацији*.

13 Босанска вила број 21. (1887). стр. 336.

14 Осим композиција за хор, према написима Босанске виле Пачу је компоновао и композиције за клавир *Српски звуци*, *Сунце јарко*, *Ране моје*. Босанска вила број 1. (1888). стр. 15. Позитивна критика о наведеним композицијама објављена је 1888. у Босанској вили бр. 3. стр. 45.

15 Познати босанскохерцеговачки музиколог Зија Кучукалић је у *Музичкој енциклопедији 1* навео да је Роберт Толингер био диригент тузланског друштва. Ковачевић, К. (ур.). (1971). Загреб: Југославенски лексикографски завод. стр. 231. Међутим, у архивским документима и споменници друштва, није пронађен податак који би потврдио наведено. У архивским документима друштва једино се наводи да је Толингер 15. августа 1887. одржао концерт у Тузли, на којем је с двије пјесме наступио и хор друштва. С обзиром да је Толингер био врстан челиста, претпоставља се да је то био његов солистички концерт. У том периоду, Роберт Толингер је водио хор Пјевачког друштва "Гусле" у Кикинди.

16 Босанска вила бр. 2 (1887). стр. 31.

17 Босанска вила бр. 1, (1888). стр. 15.

18 Емил Мужа је такође био хоровађа Доњо-тузланског српског црквеног пјевачког друштва. Улогу хоровађе обављао је бесплатно. Гимназију је завршио у Новом Саду а филозофију у Бечу. Иако је био католичке вјероисповијести, написао је граматiku српско-њемачког језика објављену у Бечу, која је доживјела шест издања. Архив Тузланског кантона, Српско пјевачко друштво "Његуш" у Тузли, сиг. СПД "Његуш" ДТ.

Репертоар српских пјевачких друштава од 1900. до 1914. године

По угледу на пјевачка друштва у Србији, уобичајено је било да и друштва у Босни и Херцеговини имају своје химне.¹⁹ Готово сва друштва су се обраћала Алекси Шантићу с молбом за текст химни. Међу првима је била „Вила” из Приједора, што је 1893. резултирало текстом химне друштва. Исте године управни одбор друштва се обратио Јосифу Маринковићу с молбом да „стави химну у ноте”, на што се композитор са задовољством одазвао. Шантић је написао текст химне и за тузланско друштво које је касније упутило јавни позив на који је приспјело тринаест композиција. У јануару 1901. године за химну друштва изабрана је композиција коју је написао Јован Борјановић, учитељ из Сарајева. Осим тузланског друштва, Алекса Шантић је текстове химни написао и за „Јединство” из Бања Луке, „Гусле” из Мостара, „Вилу” из Приједора, „Заставу” из Невесиња. Осим Борјановића који је компоновао музику за химну тузланског друштва, композитори химни осталих друштава били су Јосиф Маринковић (Вила), Мита Топаловић (Јединство), Ј. Маринковић, Р. Замрзла, Д. Јенко (Гусле).

Због ограничености простора, а уз жељу за подсјећање на Шантићеве ријечи, овом приликом су наведени текстови химни само неколико друштава:

*„Јединство” Бања Лука
(Пјевајмо)
текст Алекса Шантић
музика Мита Топаловић*

*Ој дјецо мајке славне
устајмо из сна свог
Пред громом ноћи тамне
С нама је Бог!
У борбу!
Док нас грије јединства свети плам
У борбу!
Још Србин пао није
На њ чека славе храм!
За барјак нек се хори
Витешке пјесме глас...
Ура васкрсној зори
С нама је Бог!*

*„Вила” Приједор
текст Алекса Шантић*

---

¹⁹ У Србији је била традиција да свако пјевачко друштво има своју химну. Веома често се дешавало да су композитори тих химни уједно били и хоровађе појединих друштава: Даворин Јенко, Јосиф Маринковић, Стеван Мокрањац, Мита Топаловић и други.

музика Јосиф Маринковић

*Хеј нек јекне пјесме глас!
Рода вила своја крила,
нек рашири више нас.
Кроз олују, муке тону,
поведе нас свијетлом храму,
братског склада, слоге рада,
у томе је спас!
Хеј, нек јекне пјесме глас!*

*„Застава” Невесиње
текст Алекса Шантић
аутор музике непознат*

*Врела крвца груди чиле
Брат до брата стани свог
под заставом слоге миле
благослова даће Бог.
Боже штити
благослови земљу ову
народ ови љубав
срећу земни рај
ти му благи Боже дај
љубав срећу земни рај
ти му благи Боже дај.
Бедови нам беху славни
Бјеху дика роду свом
и ми ћемо бит' им равни
па за мили живит дом
а ко неће с нама стати
проклеће га српска мати
свој га неће својим зват.
Није Србин није брат,
свој га неће својим звати
није Србин није брат.*

Поред химни, српска пјевачка друштва су имала традицију да као заштитни знак имају и своју заставу. На тим богато украшеним заставама претежно су се налазили ликови познатих српских пјесника. На застави друштва „Вијенац” из Брчког с једне стране био је лик Симе Милутиновића Сарајлије, а с друге стране лира. Свечано освећење заставе обављено је 30. августа 1897. године у Хотелу Босна. На застави „Јединства” био је лик Светог Саве, док је на застави

бијељинског друштва био лик Стефана Дечанског. У тузланском друштву ситуација са заставом је била нешто другачија. Наиме, Скупштина друштва је у децембру 1898. године предложила да друштво добије заставу на којој ће с једне стране бити лик пјесника Петра Петровића Његоша, а с друге стране лира као симбол пјесме. Међутим, тадашње власти нису биле сагласне с овим приједлогом уз образложење да Његош није био само пјесник већ и владика у једној другој држави, те је овакав чин сматрала политичком демонстрацијом. Ипак, крајем 1900. године дата је сагласност за употребу заставе али уз измјену правилника друштва и напомене да се застава може користити само за одређене сврхе.²⁰

Управо су обиљежавања и свечана освећења заства многим друштвима била повод за организовање концерата и гостовања других друштава. Тузланско друштво је почетком 1901. године осим освећења друштвене заставе, уједно прославило и петнаестогодишњицу постојања и рада. Том приликом, на прослави су наступили мјешовити хор Доњо-тузланског српског црквеног пјевачког друштва и мјешовити хор Српског пјевачког друштва „Србадија” из Бијељине. Послије њиховог наступа наступио је и хор Београдског певачког друштва, изводећи неколико *Руковети* Стевана Мокрањца, који је уједно био и диригент. Хор из Тузле је између осталих композиција извео и композиције *Полка* и *Ој, Бурђевдане* које су написали Славјански и Дубек, хор из Бијељине извео је Мокрањчеву *Шесту руковет*, док су у заједничком наступу оба хора изведене композиције *У коло* Алексе Шантића и *Боље наше* Даворина Јенка.

Много већу и грандиознију прославу имало је бањалучко „Јединство” 1905. године. Програм прославе је трајао три дана а наступило је укупно осам хорова. Осим домаћина, из Босне и Херцеговине су учествовали „Вила” из Приједора и „Побратимство” из Санског Моста, затим Београдско певачко друштво и „Обилић” из Београда, Шабачко певачко друштво, Певачко друштво „Бранко” из Ниша и Академско пјевачко друштво „Балкан” из Загреба. Прославу су увеличали познати композитори Стеван Мокрањец, Станислав Бинички и Роберт Толингер, диригенти гостујућих друштава из Србије, те Мита Топаловић композитор химне „Јединства”. Иако је прослави присуствовао Алекса Шантић, тадашњи предсједник друштва „Гусле”, те четири представника „Слоге” из Сарајева, многимима није било јасно зашто на прослави нису наступили хорови два најзначајнија српска пјевачка друштва у Босни и Херцеговини „Слога” из Сарајева и „Гусле” из Мостара.²¹

Програм прославе „Јединства”:

М. Топаловић, *Химна Јединства* („Јединство”)

²⁰ Због тога се у литератури за тузланско друштво у периоду до 1914. године често користи назив "Његош", иако је Доњо-тузланско српско црквено пјевачко друштво назив званично промијенило 1920. године у Српско пјевачко друштво "Његуш" у Тузли.

²¹ Кулукчија, Р. (2002), *Многаја љета*. Бања Лука: Српско пјевачко друштво "Јединство". стр. 89.

- Р. Толингер, *Поздравна пјесма* (Шабачко певачко друштво)
Ст. Мокрањац, *Седма руковет руковет Македонске пјесме* („Бранко”)
Ј. Маринковић, *Народни збор* („Обилић”)
И. Бајић, *Српски звуци* („Балкан”)
Сметана, *Хор сељана из Продане невјесте* („Побратимство”)
*** *Са Балкана* („Вила”)
Р. Толингер, *Под Булом* (Шабачко певачко друштво)
Ст. Мокрањац, *Приморски напјев* („Јединство”)
Ст. Мокрањац, *За инат* („Обилић”)
Ст. Бинички, *Чујеш душо* („Обилић”)
А.Б. Товачовски, *Друга смјеса народних словенских пјесам* („Балкан”)
Ст. Мокрањац, *Десета руковет Пјесме са Охрида* („Бранко”)
*** *Појмо пјесме* („Вила”)
Р. Толингер, *Авај, мене* (Шабачко певачко друштво)
Д. Јенко, *Боже братимства* (Зорина химна, све пјевачке дружине)²²

Осим химне друштва, „Јединство” се на наведеној прослави окитило још једном композицијом *Поздравна пјесма*, специјално компонованом за ову прилику. Аутор текста и музике је Роберт Толингер, диригент Шабачког певачког друштва:

*Шехер Шабац наш у походе вам
С братском жељом шаље нас.
Ретко дично славље наше
Да србински честита брату брат.*

*Плодом бујним нек уроди
Српска песма под окриљем
Заставе нам дичне, браћо,
Браћо, хој!*

Значајно је истаћи да су од почетних мушких хорова, друштва уобичајено имала мјешовите хорова, а приједорско друштво је у једном моменту имало седамдесет чланова, од којих је двадесет и пет било дјевојака. Најчешће извођене композиције код приједорског друштва биле су: Мокрањац, *Руковети*; Ј. Пачу, *Пјесме из Босне*; Штунц, *Побратимство*; Бортњански, *Херувика*; К. Станковић, *Ускликнимо*; Хајдрих, *В слатких сањах*; Осана – руска народна пјесма; А. Петровић на текст Османа Ђикића, *Два шехида*; Д. Јенко, *Морнару, што ћутиш*; *Српске народне пјесме Босне и Херцеговине* на текст А. Шантића.

---

22 ибидем, стр. 93.

Заједнички концерти одржани у Сарајеву (1896), Тузли (1901) и Бањој Луци (1905), имали су позитивног утицаја на даљи развој пјевачких друштава у БиХ, како са аспекта унапређења квалитета хорова, тако и са аспекта избора репертоара. Српска пјевачка друштва су осим међусобне сарадње, имала континуирану и квалитетну сарадњу са хрватским и муслиманским пјевачким друштвима. Та сарадња је била изражена на локалном нивоу, јер су разне прославе традиционално обиљежаване међусобним гостовањима.

Послије 1900. године, у сарајевском друштву је међу најзаступљенијим композиторима био Стеван Мокрањац са својим *Руковетима*. У 1904. је научена *Пета руковет* а касније и *Седма руковет*, док су на репертоару биле и сљедеће композиције: Е. Направник, *Руска четворка*; Ф. Мађејовски, *У болести*; Ј. Маринковић, *Срцем роду*; *Потпури српских народних пјесама* Мађејовског; Бир Хајкаче; Мокрањац, *Две песме (Заиграјте срца жива, Приморски напеви)*; Бинички, *Јесен стиже*. Многа друштва су репертоар прилагођавала потребама наступа. Ако је репертоар требао да буде херојског карактера, или су биле потребне ратничке пјесме, онда су се најчешће изводиле композиције: Пачу, *Ја сам Србин српски син*; Јенко, *Сабљо моја*, Мокрањац, *Српске народне песме из шестог столећа*; Остојић, *Српске народне песме*; Топаловић, *У бој, у бој* (док није забрањена њена изведба) и Јорговић, *Ао, небо, Љубице моја, Анђео Срба*.

У друштвима су најчешће дјеловали мушки и мјешовити хорови. Ријеткост је била да су дјеловали женски хорови, изузев бањалучког и сарајевског друштва. Женски хор „Јединства” је 26. октобра 1907. године извео композицију *Лаку ноћ* Хуге Дубека уз пратњу клавира, а на тој прослави изведен је сљедећи програм: Пачу, *Пјесме из Босне*; Исидор Бајић, *Винска пјесма* и С. Мокрањац, *Пјесме са Охрида (Десета руковет)*. Женски хор сарајевске „Слоге” је у 1906. године на репертоару имао композицију *Ој, облаци* Ф. Базине. Најпопуларнији и најзаступљенији композитор био је, свакако, Стеван Мокрањац. Сарајевско и мостарско друштво су обавезно на репертоару имали *Прву, Трећу, Пету и Седму руковет*, док је тузланско друштво најчешће изводило *Пету* и *Десету руковет*. Њему у част, бијељинско друштво је у новембру 1912. године приредило концерт под називом „Мокрањчево вече”. На позив управе друштва, том концерту присуствовао је и Стеван Мокрањац, а извођене су његове *Руковети*. Првом и посљедњом тачком дириговао је Мокрањац, док је осталим тачкама дириговао хоровађа бијељинског друштва учитељ Стеван Крнић. Како је Крнић у својим рукописима навео, пред сам наступ имао је невјероватну трему. Није могао вјеровати да ће угостити таквог композитора и диригента, па још пред њим и изводити његова дјела.²³

Како је вријеме одмицало, друштва су помјерала границе тежине и разноврсности репертоара. Најбољи примјер је друштво „Слога” из 1911. године што је описано у споменици: „Занимљив је програм за *Слогино* ускршње сѐло, утолико знаменитије што је, сад први пут, састављено с чисто уметничком тенденцијом, без сваког уско српског карактера. Ту су Глукова, *Севају Копље* (из

23 Музеј Семберија у Бијељини, рукопис Стевана Крнића (без сигнатуре).

Ифигеније), *Невестина песма* из Вагнеровог *Лоенгрин* и одломци из Гуноове опере *Фауст*. Од наших композитора су само двојица: Мокрањац са *Химном* на речи Алексе Шантића и Маринковићева *Славија*.²⁴ С обзиром да су „Слога” и мостарско друштво „Гусле” имали одличну сарадњу, Сметана и Гуно су се нашли и на репертоару мостарског друштва. У овом периоду „Гусле” су на репертоару имале композиције и многих других аутора које нису биле често заступљене код других друштава: Малашкин, Направник, Сатнер, Новак, Сремац.²⁵

Закључак

Српска пјевачка друштва у Босни и Херцеговини су од почетног репертоара, на којем су се налазиле нешто једноставније композиције, повећавала квалитет извођења, а самим тиме и проширивала репертоар са захтјевнијим композицијама. На дјелатност и репертоар пјевачких друштава највише утицаја имали су хоровађе. Поред хоровађа који су већином долазили из домицилног становништва, у сарајевском и мостарском друштву хоровађе су били чешког поријекла.

Мада су у друштвима мушки и мјешовити хорови давали главни печат дјеловању друштава, они нису били и једини репрезенти умјетничких активности. У већини случајева у њима су дјеловали тамбурашки ансамбли и позоришне скупине. С обзиром на друштвено-политичке прилике у овом периоду, хорови су уз позориште имали специфичну друштвену улогу. Кроз ове видове организовања, уз обавезан вид забављања и увеселавања вршио се и вид образовања, а уједно је послужило као мјесто за буђење и развијање патриотских осјећања.

Послије сагледавања наведених чињеница, може се констатовати да су српска пјевачка друштва одиграла важну улогу у развоју музичког живота у Босни и Херцеговини. Неопходно је истаћи да нису, као већина других музичких дјелатности, била везана уз досељено становништво из других земаља, него да је њихов рад покренуло и носило домаће становништво. Њихова дјелатност била је базирана на аматерском ентузијазму прожетим дубоким националним осјећајима карактеристичним за овај период. Његовали су националну пјесму, подвлачећи у свакој могућој прилици своје родољубље, национални занос и културни идентитет.

Литература

Архив Босне и Херцеговине. Српско пјевачко друштво „Његуш” у Тузли. сигнатура – Друштва 5 39. Тузла.
Архив Херцеговачко-неретванског кантона.

²⁴ Споменница Српско пјевачко друштво Слога у Сарајеву 1888–1928 (1928). Сарајево. стр. 42.

²⁵ Споменница Педесет година Српског пјевачког друштва Гусле у Мостару 1888–1938 (1938). Мостар. стр. 176.

- Архив Музеја Семберија у Бијељини. Биографија Стевана Крнића. рукопис (без сигнатуре).
- Архив Тузланског кантона. Српско пјевачко друштво „Његуш” у Тузли. сиг. СПД „Његуш” ДТ.
- Кулукчија, Р. (2002). *Многаја љета*. Бања Лука: Српско пјевачко друштво „Јединство”.
- Пејовић, Р. (1996). Музички живот Срба у Босни и Херцеговини (1881–1914). *Нови звук, интернационални часопис за музику бр. 15*, 78–84.
- Споменица Педесет година Српског пјевачког друштва „Гусле” у Мостару 1888–1938 (1938). Мостар.
- Споменица Српско пјевачко друштво „Слога” у Сарајеву 1888–1928 (1928). Сарајево.
- Споменица Српско пјевачко друштво „Слога” у Сарајеву 1888–1938 (1938). Сарајево.
- Зулић, М. (2006). Српска пјевачка друштва у Тузли и Бијељини до 1914. године. *Нови звук, интернационални часопис за музику бр. 28*, 70–74.

Miradet Zulić
Sandra Ivanović

Repertoire of Serbian Singing Societies in Bosnia and Herzegovina During the Austro-Hungarian Empire

Summary

The most important activity in the musical life of Bosnia and Herzegovina in the period of the Austro-Hungarian administration was played by singing societies. Among the most active were the Serbian singing societies. The aim of the paper is to illuminate the quantity and quality of the repertoire of Serbian singing societies in Bosnia and Herzegovina during the period of the Austro-Hungarian administration, while the tasks related to data collection, systematization, comparisons, analysis, synthesis. It was customary that in societies male choirs were first founded and then mixed choirs. On the repertoire of singing societies in the beginning were mostly simpler songs and compositions, while in time the repertoire expanded to demanding compositions by Serbian composers and Czech authors who had already been in Serbia and Bosnia and Herzegovina. The societies mostly performed on the Holocaust speeches, liturgies, concerts, parties and the repertoires were designed depending on the occasion and the type of performances. From the tour and concerts that were most often published by Sarajevo's Bosanska Vila, the impression was that, in addition to acting on an amateur basis, these choirs played spontaneously and honestly and achieved high quality. In this way they directly and efficiently participated in the process of music education of the citizens.

Key words: *Serbian Singing Societies, Bosnia and Herzegovina, repertoire, Austro-Hungarian empire*